

DOI: <https://doi.org/10.18372/2412-2157.42.21004>

УДК 141.319.8:316.77(045)

ТЕХНОКРАТИЧНИЙ ДИСКУРС ЯК АРТИКУЛЯЦІЯ СТРУКТУРНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ТЕХНОГЕННОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Марія АБИСОВА¹
Катерина ГОНЧАРЕНКО²
Олена ЛЬОВКІНА³

¹Державний університет «Київський авіаційний інститут»
<https://orcid.org/0000-0002-6461-7769>

²Український державний університет імені Михайла Драгоманова
<https://orcid.org/0000-0003-1162-9464>

³Державний податковий університет
<https://orcid.org/0000-0002-5194-5333>

Анотація. Досліджено технократичний дискурс як специфічну форму публічної репрезентації соціальних процесів у сучасному техногенному суспільстві. Метою дослідження є концептуалізація технократичного дискурсу та з'ясування його ролі у репрезентації структурних суперечностей техногенної цивілізації. Методологічною основою роботи виступає концепція раціональності соціальної дії Ю. Габермаса, а також підходи сучасної філософії техніки та досліджень науки і технологій. Запропоновано робоче визначення технократичного дискурсу як сукупності публічних комунікативних практик, у межах яких соціальні процеси та суперечності інтерпретуються через категорії технічної необхідності, керованості та ефективності, а управлінські рішення подаються як функціонально раціональні та практично безальтернативні. Показано, що формування такого дискурсу пов'язане з розвитком складних соціально-технічних систем і посиленням ролі технократичних способів публічного обґрунтування управлінських рішень, унаслідок чого загострюються структурні суперечності між технічною ефективністю та нормативною прийнятністю управлінських рішень, між експертним регулюванням і публічною легітимацією. Виокремлено ключові стратегії технократичного дискурсу, зокрема апеляцію до експертного знання, риторичну ефективності та тенденцію до подавання управлінських рішень як технічно необхідних.

Ключові слова: технократичний дискурс, техногенна цивілізація, соціально-технічні системи, експертне знання, легітимація управління, публічна комунікація.

Вступ

У сучасному суспільстві способи організації соціальних процесів дедалі частіше інтерпретуються і подаються як технічні рішення. Унаслідок цього в обґрунтуванні управлінських практик переважають критерії ефективності, оптимізації та процедурної доцільності, тоді як нормативні підстави й ціннісні альтернативи відсуваються на периферію публічного обговорення. Зазначена тенденція посилюється: зростає взаємозалежність соціального управління і науково-технічних інфраструктур, а також роль експертних та інформаційних процедур у підготовці та ухваленні рішень. Унаслідок цього те, що раніше було предметом політичної артикуляції й конфлікту інтересів, тепер подається як питання «раціонального адміністрування» та запобігання ризикам. Соціальні проблеми дедалі частіше постають як технічно виконувані завдання, що потребують оптимізації, регулювання та процедурного супроводу.

Зазначений зсув у способах обґрунтування управлінських рішень має структурний вимір. У міру того як соціальні процеси інтегруються у складні соціально-технічні системи, зростає роль інфраструктурної координації, стандартизації та процедурної узгодженості. Управління щораз більше здійснюється через регулятивні механізми, що спираються на дані, моделювання, експертні оцінки та протоколи безпеки. За таких умов публічне обговорення зміщується: замість зіставлення нормативних підстав і ціннісних альтернатив у центр уваги потрапляють питання підтримання функціонування систем, керування ризиками та забезпечення стабільності. Саме ця трансформація

створює підґрунтя для технократичних форм легітимації та публічного обґрунтування управлінських рішень.

У сучасній соціально-філософській літературі проблема технократизму розглядається як соціально значуще явище, однак увага дослідників переважно зосереджена на аналізі технократичної свідомості, ідеології або освітніх практик. Водночас значно менш опрацьованим залишається питання про способи публічної репрезентації соціальних процесів, у межах яких технічна доцільність і управлінська ефективність стають визначальними аргументами легітимації управлінських рішень.

Мета та завдання дослідження

Мета дослідження – концептуалізація технократичного дискурсу та з'ясування його ролі у репрезентації структурних суперечностей техногенної цивілізації.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких дослідницьких завдань:

1. Проаналізувати методологічний потенціал габермасівського розрізнення інструментальної та стратегічної раціональності для дослідження технократичного дискурсу.

2. Виокремити структурні суперечності техногенної цивілізації, що набувають дискурсивного оформлення у публічному просторі.

3. Описати ключові стратегії репрезентації й легітимації у межах технократичного дискурсу.

Методологія дослідження

Методологічною основою дослідження є концепція раціональності соціальної дії, розроблена Ю. Габермасом у межах критичної теорії суспільства Франкфуртської школи. У дослідженні використовується розрізнення інструментальної та

стратегічної раціональності, що дає змогу аналізувати інструментальну раціональність як логіку ефективного добору засобів, а також стратегічну раціональність як форму соціальної дії, спрямованої на досягнення результату, у тому числі через подавання управлінських рішень як технічно необхідних. Таке розрізнення застосовується як теоретичний інструмент для дослідження трансформацій раціональності управління в умовах науково-технічного розвитку.

У дослідженні також береться до уваги веберіанська традиція аналізу соціальної раціоналізації, що дає можливість розглядати бюрократизацію та формалізацію управлінських процедур як системну тенденцію модерного суспільства. Для аналізу технократичного дискурсу застосовується дискурсивно-аналітичний підхід, у межах якого дискурс розглядається як форма публічного обґрунтування управлінських рішень і спосіб означення соціальних процесів у публічному просторі.

Контекст дослідження визначається також підходами філософії техніки та цивілізаційного аналізу техногенного розвитку, наведеними, зокрема, у працях Л. Віннера, Е. Фінберга, Ш. Джасанофф, М. Кукельберга. У межах цих підходів техносфера розглядається як середовище функціонування соціально-технічних систем. Застосування зазначених теоретичних підходів дає змогу дослідити дискурсивні форми публічного обґрунтування управлінських рішень у контексті розвитку техногенної цивілізації.

Результати дослідження

Проблема взаємозв'язку раціональності та соціального управління має тривалу історію філософського осмислення. У класичній соціальній теорії М. Вебер пов'язував раціоналізацію модерного суспільства з поширенням раціонально-правового типу влади та становленням бюрократичної організації управління, що ґрунтується на формалізованих правилах, процедурності й ієрархічній структурі адміністрації (Weber 2019). У межах ранньої Франкфуртської школи цей процес було інтерпретовано як трансформацію розуму в інструментальний: раціональність дедалі більше зводиться до логіки розрахунку, контролю та ефективного добору засобів, витісняючи нормативно-ціннісний вимір соціального життя (Horkheimer 2006; Horkheimer and Adorno 2002). Цю лінію критики радикалізує Г. Маркузе, який показує, що в умовах розвинутого індустріального суспільства технологічна раціональність набуває інтегративної та ідеологічної функції, сприяючи стабілізації наявних форм соціального панування (Marcuse 2012). Передумови цієї критики були сформульовані ним раніше в аналізі соціальних наслідків сучасної технології (Marcuse 1941).

Подальше систематичне розроблення ця проблематика дістала у працях Ю. Габермаса, який аналізує модерну раціоналізацію як процес розширення системних механізмів управління, що спираються на науково-технічне знання та форми інструментальної і стратегічної раціональності. У працях, присвячених аналізу пізньокapіталістичного

суспільства, зокрема у роботі «Техніка і наука як «ідеологія»», він порушує питання про роль науки і техніки у зміні механізмів легітимації соціального управління (Habermas 1971, 81–122).

У сучасних дослідженнях проблематика техногенного розвитку та техносфери розглядається переважно в межах філософії техніки та досліджень науки і технологій (STS). У цих підходах аналізується, у який спосіб технологічні системи структурно трансформують соціальну й природну реальність, формують інституційні залежності та задають режими ризику й відповідальності (Winner 2020; Feenberg 2012; Jasanoff 2004; Jasanoff 2016; Coeckelbergh 2022). Водночас основна увага тут зосереджена на системних ефектах технологізації: інфраструктурних, екологічних, політичних або управлінських трансформаціях, тоді як дискурсивні механізми публічного обґрунтування технічної необхідності залишаються відносно недостатньо концептуалізованими. Йдеться передусім про питання, якими мовними та аргументаційними засобами у публічному просторі конструюється й легітимується уявлення про безальтернативність управлінських рішень, коли вони подаються як функціонально зумовлені та такі, що не підлягають нормативному вибору (Habermas 1970). Саме ця теоретична прогалина і зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз технократичного дискурсу в контексті сучасних трансформацій соціального управління дає змогу виявити специфічний механізм публічного обґрунтування управлінських рішень, за якого соціальні питання інтерпретуються як технічно виконувані адміністративні завдання. У цьому контексті евристичним виявляється звернення до концепції інструментальної та стратегічної раціональності Ю. Габермаса. У цій теоретичній перспективі інструментальна раціональність описує логіку ефективного добору засобів для досягнення заданих цілей, тоді як стратегічна раціональність характеризує форми соціальної взаємодії, у яких актори орієнтуються на досягнення власних результатів шляхом впливу на поведінку інших. Застосування цього розрізнення допомагає аналізувати, як технічна логіка ефективності починає виконувати легітимаційну функцію у царині соціального управління.

У своїх роботах, присвячених аналізу пізньокapіталістичного суспільства, Ю. Габермас показує, що трансформації соціального управління пов'язані з розширенням функцій держави, яка дедалі більше бере на себе завдання стабілізації економічної системи та регулювання соціальних процесів. У праці «Криза легітимації» він підкреслює, що в умовах розвинутого капіталізму держава змушена втручатися в економіку для підтримання системної стабільності, що призводить до зростання ролі адміністративного управління і спеціалізованого експертного знання (Habermas 1975, 33–36). Таке втручання, однак, породжує нову проблему легітимації, оскільки управлінські рішення дедалі більше ухвалюються в межах складних

адміністративних і технічних процедур, які виходять за межі безпосередньої політичної участі громадян.

Саме в цьому контексті Ю. Габермас звертається до аналізу ролі науки і техніки у структурі легітимації сучасних суспільств. Аналізуючи ці процеси, Габермас зазначає, що у пізньокапіталістичному суспільстві науково-технічне знання починає виконувати не лише пізнавальну чи виробничу функцію, а й функцію легітимації соціального управління. У праці «Техніка і наука як «ідеологія»» він показує, що в умовах інтенсивного науково-технічного розвитку політичні рішення дедалі частіше подаються як технічно необхідні та функціонально раціональні, а соціальні проблеми інтерпретуються як завдання ефективного управління складними системами (Habermas 1971, 81–83).

У такій логіці апеляція до науки і техніки дає змогу подавати управлінські рішення не як результат нормативного вибору або політичного конфлікту, а як наслідок об'єктивних вимог функціонування соціально-економічної системи. У цьому контексті стратегічні форми раціональності набувають вигляду технічного обґрунтування, що дає можливість подавати такі рішення як функціонально необхідні та практично безальтернативні. Звідси, таке подавання управлінських рішень може виконувати роль специфічного ресурсу легітимації сучасного управління. Саме тому у працях Ю. Габермаса підкреслюється тенденція до формування такого типу легітимації, за якою апеляція до науки і техніки виконує ідеологічну функцію в сучасному управлінні. Науково-технічний прогрес у цій перспективі виступає не лише чинником економічного розвитку, але й підставою для обґрунтування політичних рішень, що подаються як необхідні для підтримання стабільності та керованості соціальної системи (Habermas 1971, 87–90).

Подальший розвиток цієї проблематики Ю. Габермас пов'язує з аналізом структурної організації модерного суспільства, у межах якої він розрізняє два принципово різні типи соціальної координації – системну та комунікативну. Розгорнуте теоретичне обґрунтування цього розрізнення подано у праці «Теорія комунікативної дії», де він переходить від аналізу легітимаційних механізмів до дослідження способів соціальної інтеграції модерних суспільств. У цій роботі він показує, що економічна та адміністративна підсистеми сучасного суспільства функціонують у межах системної інтеграції та координуються через медіа грошей і влади, тоді як відтворення культурних смислів, соціальних норм і форм солідарності здійснюється у межах життєвого світу на основі комунікативної взаємодії (Habermas 1984, 153–197). Таке розмежування системної та комунікативної інтеграції дає змогу описати напруження, характерні для пізньокапіталістичного суспільства.

Умови пізнього капіталізму характеризуються поступовим розширенням системних механізмів регулювання, що починають проникати у сфери соціального життя, які раніше координувалися комунікативними формами взаємодії. Цю тенденцію Ю. Габермас описує як процес «колонізації життєвого

світу», коли логіка адміністративного управління та економічної ефективності поширюється на соціальні практики, що традиційно пов'язані з публічною комунікацією та нормативним обговоренням (Habermas 1984, 332–373).

Колонізація життєвого світу створює структурні напруження у взаємодії системних і комунікативних механізмів соціальної інтеграції. У межах цієї структурної напруженості між системними механізмами управління та комунікативними структурами життєвого світу виникають суперечності, що стають характерними для пізньокапіталістичного суспільства і в умовах сучасної техногенної цивілізації набувають особливої виразності. У публічному просторі вони набувають специфічної форми репрезентації: соціальні конфлікти і нормативні дилеми дедалі частіше інтерпретуються через категорії технічної доцільності, ефективності та управлінської оптимізації. Це допомагає розглядати технократичний дискурс як специфічний спосіб артикуляції структурних суперечностей пізньо-капіталістичного суспільства.

З огляду на це, доцільно виокремити низку структурних суперечностей техногенного розвитку, які можна інтерпретувати як наслідок взаємодії системної раціональності та комунікативних форм соціальної інтеграції і які набувають дискурсивного оформлення у практиках публічного обґрунтування управлінських рішень. Подібні процеси дедалі активніше аналізуються і в сучасних дослідженнях техніки та технологічних систем. У межах сучасної філософії техніки та досліджень науки і технологій (STS) підкреслюється, що великі технологічні системи виконують не лише інструментальні функції, але й структурно трансформують соціальні інститути, формують нові типи інституційних залежностей і задають специфічні режими ризику та відповідальності (Winner 2020; Feenberg 2012; Jasanoff 2004; Jasanoff 2016; Coeckelbergh 2022). У цих підходах технологічний розвиток розглядається не як суто технічний процес, а як чинник глибокої перебудови соціального порядку, що впливає на форми управління, політичної легітимації та публічної комунікації.

Поєднання цих підходів із габермасівською теорією соціальної інтеграції дає можливість точніше описати суперечності, що виникають на перетині технологічного розвитку, соціального управління та публічної комунікації. Якщо у теорії Ю. Габермаса напруження модерного суспільства пов'язане з взаємодією системної раціональності та комунікативних структур життєвого світу, то в умовах техногенної цивілізації ці напруження набувають специфічного технологічного виміру, оскільки управління дедалі більше здійснюється через складні соціально-технічні системи.

У межах цієї теоретичної рамки структурні суперечності техногенного розвитку можна розглядати як такі, що проявляються на кількох рівнях соціальної організації: у сфері легітимації управління, у нормативному вимірі технологічних рішень та у функціонуванні технологічної інфраструктури сучасного суспільства.

По-перше, це суперечність між системною раціоналізацією соціального управління та комунікативними механізмами суспільної легітимації. У міру того як економічні й адміністративні підсистеми дедалі більше координуються через технічні процедури, експертні розрахунки та управлінські алгоритми, прийняття рішень переміщується у царину спеціалізованих знань. Як наслідок, значна частина управлінських рішень формується в межах професійно-експертних структур, де визначальними стають критерії функціональної ефективності, технічної оптимізації та системної стабільності. Водночас суспільна легітимація цих рішень передбачає їх публічне обговорення у межах життєвого світу, де діють інші критерії раціональності – аргументованість, взаєморозуміння та нормативна прийнятність (Habermas 1984, 153–197). Інакше кажучи, рішення, що формуються у межах системної раціональності, потребують визнання у сфері комунікативної взаємодії, яка керується іншими принципами соціальної координації.

По-друге, суперечність виникає між функціональною логікою оптимізації соціально-технічних систем і нормативними вимірами соціального порядку. Якщо у попередньому випадку йшлося про напруження між системною раціональністю управління та комунікативними умовами легітимації рішень, то у цьому разі суперечність проявляється у змісті самих управлінських рішень. Технологічні інфраструктури (енергетичні мережі, цифрові платформи, транспортні системи) організовуються відповідно до критеріїв ефективності, продуктивності та надійності. Проте рішення, що визначають їх розвиток і використання, неминуче пов'язані з питаннями справедливості, розподілу ресурсів і довгострокових соціальних наслідків. Інакше кажучи, управління складними технологічними системами здійснюється за критеріями функціональної ефективності та системної стабільності, тоді як оцінювання їх соціальних ефектів відбувається у нормативному вимірі суспільного порядку. У цьому сенсі подавання управлінських рішень як технічно необхідних не здатне повністю замінити нормативні механізми суспільної координації, що і створює структурне напруження між системною ефективністю та соціальною відповідальністю. На цю проблему звертають увагу сучасні дослідження філософії техніки та STS, де підкреслюється, що технологічні рішення завжди мають соціально-політичні наслідки і тому не можуть розглядатися виключно як технічні завдання оптимізації (Feenberg 2012; Jasanoff 2004).

Саме у процесі публічного осмислення цих структурних суперечностей і формується технократичний дискурс як специфічний спосіб їх інтерпретації у публічному просторі. За таких умов соціальні конфлікти, нормативні дилеми та ризики дедалі частіше описуються не як предмет політичного вибору чи суспільної дискусії, а як технічні проблеми управління, що потребують оптимізації, експертного регулювання та функціонально раціонального розв'язання.

З огляду на це, у межах цього дослідження доцільно уточнити понятійний інструментарій і запропонувати робоче визначення технократичного дискурсу. Під ним пропонується розуміти сукупність публічних комунікативних практик, у межах яких соціальні процеси та суперечності інтерпретуються через категорії технічної необхідності, керованості та ефективності, а управлінські рішення подаються як функціонально раціональні та практично безальтернативні. У такій логіці соціальні конфлікти, пов'язані з розподілом ресурсів, нормативними пріоритетами або зіткненням інтересів різних соціальних груп, переводяться у площину технічних проблем управління, що підлягають оптимізації, регулюванню або експертному вирішенню. Таке визначення допомагає перейти до означення тих дискурсивних стратегій, за допомогою яких соціальні проблеми репрезентуються через категорії технічної необхідності, ефективності та керованості. Йдеться про відносно стійкі риторичні та аргументативні механізми публічної інтерпретації соціальної реальності, які задають рамки розуміння проблем і визначають допустимі способи їх розв'язання.

Важливою стратегією технократичного дискурсу є апеляція до експертного знання як підстави прийняття рішень. У міру ускладнення технологічних систем дедалі більшу роль відіграють спеціалізовані форми знання, що формують експертні спільноти та інститути технічної експертизи. У межах такої стратегії управлінські рішення обґрунтовуються передусім через посилання на наукові розрахунки, технічні моделі або висновки фахових експертів. Це сприяє формуванню особливого типу легітимації, у якому авторитет рішення пов'язується не з публічною дискусією чи політичним узгодженням інтересів, а з наявністю спеціалізованого знання, здатного нібито об'єктивно визначити ефективніший варіант дії. Як наслідок, соціальні питання дедалі частіше інтерпретуються як сфера компетенції експертних спільнот, тоді як участь ширших груп громадян у виробленні рішень поступово згущується.

Ще однією стратегією виступає використання риторики ефективності та оптимізації. У публічних обговореннях соціальних проблем широко застосовуються категорії продуктивності, інноваційного розвитку, модернізації або управління ризиками, що створює уявлення про об'єктивний характер відповідних рішень. Такі категорії функціонують як універсальні критерії оцінювання соціальних процесів, переводячи питання суспільного розвитку у площину технічних показників ефективності. Унаслідок цього складні соціальні дилеми, пов'язані, наприклад, із пріоритетами розподілу ресурсів або соціальними наслідками технологічних змін, подаються як проблеми підвищення продуктивності систем, оптимізації інфраструктур або удосконалення управлінських механізмів. Подібна риторика формує уявлення про те, що запропоновані рішення випливають із об'єктивної логіки розвитку систем, а не з нормативного вибору між різними альтернативами.

Нарешті, технократичному дискурсу притаманна тенденція до подавання управлінських рішень як

практично безальтернативних. Якщо рішення обґрунтовується через технічну необхідність або вимоги функціонування складних соціально-технічних систем, можливість альтернативних підходів поступово втрачає видимість. У такій логіці управлінські заходи постають як єдино можливі відповіді на об'єктивні вимоги технологічного розвитку або системної стабільності. У публічному просторі це проявляється у поширенні аргументації, що апелює до неминучості певних рішень – наприклад, необхідності модернізації інфраструктур, впровадження нових технологій або оптимізації управлінських процедур. Як наслідок, політичні та соціальні альтернативи, які могли б стати предметом публічної дискусії, відходять на периферію публічного обговорення.

Обговорення

Проведене дослідження дало змогу розглянути технократичний дискурс як специфічну форму публічної репрезентації соціальних процесів, у межах якої структурні суперечності техногенного розвитку інтерпретуються через категорії технічної необхідності, ефективності та керованості. Такий підхід акцентує увагу не лише на поширенні технократичних способів публічного обґрунтування управлінських рішень, а й на трансформації способів публічного обґрунтування управлінських рішень у суспільстві науково-технічного розвитку.

Отриманий результат доцільно співвіднести з іншими підходами до аналізу дискурсивних механізмів влади, поданими у сучасній соціальній та політичній філософії. Зокрема, у працях М. Фуко дискурс розглядається як історично сформована система виробництва знання, нерозривно пов'язана з відносинами влади (Foucault 2002; Foucault 2019). У межах археологічного та генеалогічного аналізу М. Фуко показує, що дискурси не лише відображають соціальну реальність, а й конституують її, оскільки саме через дискурсивні практики формуються режими істини та визначаються допустимі способи говорити про соціальні явища (Foucault 2019). Така перспектива допомагає виявити зв'язок між знанням і владою та простежити, як певні форми знання набувають статусу нормативно обов'язкових у конкретних історичних контекстах. У цьому контексті підхід М. Фуко задає перспективу аналізу зв'язку дискурсу, знання і влади, у межах якої технократичний дискурс може розглядатися як одна з сучасних форм організації таких зв'язків. Водночас фукіанський підхід зосереджується передусім на історичних механізмах формування дискурсивних режимів і меншою мірою аналізує питання публічного обґрунтування управлінських рішень у сучасних інституційних практиках.

Інший напрям аналізу репрезентований у соціальній теорії П. Бурдьє, де центральним поняттям виступає символічна влада – здатність нав'язувати легітимні способи бачення і опису соціальної реальності (Bourdieu 2018; Bourdieu 2020). У цій перспективі мовні та символічні форми репрезентації соціальних процесів розглядаються як інструменти відтворення

соціальних ієрархій і структур домінування (Bourdieu 2018). Перевагою такого підходу є увага до механізмів символічної легітимації влади, однак він меншою мірою зосереджується на аналізі технократичних форм публічного обґрунтування управлінських рішень.

Беручи до уваги ці теоретичні позиції, габермасівський підхід видається продуктивним для філософського аналізу технократичного дискурсу, оскільки дає можливість поєднати аналіз системної раціоналізації з дослідженням трансформації форм публічного обґрунтування соціального управління. У цій перспективі технократичний дискурс постає як спосіб подавання соціальних процесів, у межах якого структурні суперечності техногенного розвитку інтерпретуються через категорії технічної необхідності, ефективності та керованості.

Висновки

Проведене дослідження дало змогу уточнити понятійний статус технократичного дискурсу та розглянути його як сукупність публічних комунікативних практик, у межах яких соціальні процеси й суперечності інтерпретуються через категорії технічної необхідності, керованості та ефективності, а управлінські рішення подаються як функціонально доцільні та практично безальтернативні.

На основі габермасівського розрізнення інструментальної та стратегічної раціональності показано, що технократичні форми обґрунтування управлінських рішень посилюються в умовах розширення системних механізмів управління, які дедалі більше спираються на науково-технічне знання й експертні процедури. У цьому контексті було виокремлено структурні суперечності техногенного розвитку, що проявляються у напруженні між системною логікою управління та комунікативними механізмами суспільної легітимації, а також між функціональною логікою оптимізації соціально-технічних систем і нормативними вимірами соціального порядку. Показано, що саме в технократичному дискурсі ці суперечності набувають специфічної форми публічної репрезентації: через апеляцію до експертного знання, риторику ефективності та подавання рішень як технічно необхідні соціальні конфлікти й нормативні дилеми переводяться у площину технічних проблем управління. Отже, технократичний дискурс постає не лише способом опису соціальних процесів, а й механізмом їх публічної репрезентації та легітимації, у межах якого структурні суперечності техногенної цивілізації систематично редукуються до техніко-управлінських проблем.

Список літератури

1. Бех В. П., Малик І. В. Технократизм у дискурсі проблем вищої школи. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 238 с.
2. Горкгаймер М. Затемнення розуму. Київ : ППС-2002, 2006. 176 с.
3. Горкгаймер М., Адорно Т. Діалектика Просвітництва. Київ : Юніверс, 2002. 288 с.

4. Bourdieu P. *Language and Symbolic Power*. Cambridge : Polity Press, 2018. 302 p.
 5. Bourdieu P. *The Logic of Practice*. Stanford : Stanford University Press, 2020. 333 p.
 6. Coeckelbergh M. *Philosophy of Technology: An Introduction*. Cambridge : Polity Press, 2022. 248 p.
 7. Feenberg A. *Questioning Technology*. London : Routledge, 2012. 232 p.
 8. Foucault M. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. New edition. New York : Pantheon Books, 2019. 288 p.
 9. Foucault M. *The Archaeology of Knowledge*. New edition. London : Routledge, 2002. 256 p.
 10. Habermas J. *Legitimation Crisis*. Boston : Beacon Press, 1975. 192 p.
 11. Habermas J. *Technology and Science as "Ideology". Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics*. Boston : Beacon Press, 1971. P. 81–122.
 12. Habermas J. *Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics*. Boston : Beacon Press, 1970. 212 p.
 13. Habermas J. *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1 : Reason and the Rationalization of Society. Boston : Beacon Press, 1984. 465 p.
 14. Jasanoff S. *The Ethics of Invention: Technology and the Human Future*. New York : W. W. Norton and Company, 2016. 288 p.
 15. Marcuse H. *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. Boston : Beacon Press, 2012. 320 p.
 16. Marcuse H. *Some Social Implications of Modern Technology. Studies in Philosophy and Social Science*. 1941. Vol. 9. P. 414–439.
 17. *States of Knowledge: The Co-Production of Science and Social Order* / ed. S. Jasanoff. London : Routledge, 2010. 317 p.
 18. Weber M. *Economy and Society: A New Translation*. Cambridge, MA : Harvard University Press, 2019. 520 p.
 19. Winner L. *The Whale and the Reactor: A Search for Limits in an Age of High Technology*. Chicago : University of Chicago Press, 2020. 256 p.
- References**
1. Bekh, Volodymyr P., and Ihor V. Malyk. 2009. *Tekhnokratyzm u dyskursi problem vyshchoi shkoly* [Technocratism in the Discourse of Higher School Problems]. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova.
 2. Horkheimer, Max. 2006. *Zatemnennia rozumu [Eclipse of Reason]*. Kyiv: PPS-2002.
 3. Horkheimer, Max, and Theodor Adorno. 2002. *Dialektyka Prosvitnytstva [Dialectic of Enlightenment]*. Kyiv: Yunivers.
 4. Bourdieu, Pierre. 2018. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
 5. Bourdieu, Pierre. 2020. *The Logic of Practice*. Stanford, CA: Stanford University Press.
 6. Coeckelbergh, Mark. 2022. *Philosophy of Technology: An Introduction*. Cambridge: Polity Press.
 7. Feenberg, Andrew. 2012. *Questioning Technology*. London: Routledge.
 8. Foucault, Michel. 2019. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
 9. Foucault, Michel. 2002. *The Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
 10. Habermas, Jürgen. 1975. *Legitimation Crisis*. Boston: Beacon Press.
 11. Habermas, Jürgen. 1971. "Technology and Science as 'Ideology'." In *Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics*, 81–122. Boston: Beacon Press.
 12. Habermas, Jürgen. 1970. *Toward a Rational Society: Student Protest, Science, and Politics*. Boston: Beacon Press.
 13. Habermas, Jürgen. 1984. *The Theory of Communicative Action*. Vol. 1, *Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
 14. Jasanoff, Sheila. 2016. *The Ethics of Invention: Technology and the Human Future*. New York: W. W. Norton and Company.
 15. Marcuse, Herbert. 2012. *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society*. Boston: Beacon Press.
 16. Marcuse, Herbert. 1941. "Some Social Implications of Modern Technology." *Studies in Philosophy and Social Science* 9: 414–439.
 17. Jasanoff, Sheila, ed. 2010. *States of Knowledge: The Co-Production of Science and Social Order*. London: Routledge.
 18. Weber, Max. 2019. *Economy and Society: A New Translation*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
 19. Winner, Langdon. 2020. *The Whale and the Reactor: A Search for Limits in an Age of High Technology*. 2nd ed. Chicago: University of Chicago Press.

Дата першого надходження: 03.02.2026.

Дата прийняття до друку: 25.02.2026.

Дата публікації: 21.03.2026.

Mariia Abysova, Kateryna Honcharenko, Olena Lovkina

TECHNOCRATIC DISCOURSE AS AN ARTICULATION OF STRUCTURAL CONTRADICTIONS OF TECHNOGENIC CIVILIZATION

Introduction. In contemporary technogenic society, social processes are increasingly interpreted and justified as technical problems requiring optimization and control. This shift is accompanied by the growing role of expert knowledge and infrastructural coordination in decision-making, which transforms the forms of public legitimation of governance. **The aim and tasks.** The aim of the study is to conceptualize technocratic discourse and to clarify its role in articulating the structural contradictions of technogenic civilization. The tasks include analyzing the methodological potential of Habermas's theory of rationality, identifying key contradictions of technogenic development, and describing discursive strategies of legitimation. **Research methods.** The study is based on Habermas's distinction between instrumental and strategic rationality, supplemented by approaches from philosophy of technology and STS. A discourse-analytical perspective is applied to examine practices of public justification. **Research results.** Technocratic discourse is defined as a set of communicative practices in which social processes are interpreted through technical necessity, efficiency, and controllability, while decisions are presented as functionally justified and practically non-alternative. It is shown that such discourse emerges in the context of complex socio-technical systems and the growing role of technocratic forms of justification in governance. Key strategies include appeals to expert knowledge, the rhetoric of efficiency, and the framing of decisions as inevitable. **Discussion.** The findings are interpreted in relation to Habermas's theory of system and lifeworld, as well as broader approaches to discourse and power. Technocratic discourse is understood as a mechanism that transforms normative conflicts into technical and managerial problems. **Conclusions.** Technocratic discourse functions both as a form of representation and as a mechanism of reduction, through which the structural contradictions of technogenic civilization are translated into technical and managerial terms, limiting the visibility of normative alternatives.

Keywords: *technocratic discourse, technogenic civilization, socio-technical systems, expert knowledge, legitimation, public communication.*